

ΚΥΠΡΙΑΚΟ
ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΑΙ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ
ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ

**ΠΡΟΤΑΣΗ 66 ΣΗΜΕΙΩΝ ΓΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ
«ΜΕΤΑ ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΕΠΟΧΗ»**

Λευκωσία 14.9.21

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΟΤΕΡΩΝ ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΩΝ

Παρατίθεται πιο κάτω σύνοψη των κυριότερων επισημάνσεων εκτενέστερης μελέτης που εκπονήθηκε από το ΚΕΒΕ σε συνεργασία με ομάδα οικονομολόγων η οποία περιλαμβάνει πλειάδα στοχευμένων και εξειδικευμένων εισηγήσεων οικονομικής πολιτικής. Η λεπτομερής Πρόταση αναλύεται στις επόμενες σελίδες.

A. ΓΕΝΙΚΑ

Η Κυπριακή οικονομία παρουσίασε ικανοποιητική ανάπτυξη και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών τα τελευταία χρόνια, πριν την πανδημία. Οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων ωστόσο επιβάλλουν την υιοθέτηση ενός σύγχρονου αναπτυξιακού μοντέλου. Η αντιμετώπιση της κοινωνικό-οικονομικής κρίσης που επέφερε η πανδημία επιβεβαίωσε ότι σε μια οικονομία πρέπει να υπάρχει εξισορρόπηση, αφενός των ειδικών συμφερόντων κοινωνικών ομάδων και αφετέρου των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου. Επίσης έφερε στην επιφάνεια σημαντικές στρεβλώσεις στη λειτουργία της οικονομίας που δημιουργούν οι αδιαφανείς διασυνδέσεις οργανωμένων συνόλων με κέντρα εξουσίας και λήψης αποφάσεων.

Τα θετικά στοιχεία της αντιμετώπισης της πανδημίας ήταν:

- (α) Ο αναβαθμισμένος ρόλος και η συμμετοχή των ειδικών και επιστημόνων στη διαμόρφωση των πολιτικών αποφάσεων και
- (β) Η αυξημένη αξιοποίηση της τεχνολογίας στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα.

Έχει επίσης αναδειχθεί ότι το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας της ΕΕ προσφέρει μοναδική ευκαιρία για σημαντικές δομικές αλλαγές στην οικονομία και αλλαγή του αναπτυξιακού μοντέλου. Το Σχέδιο πρέπει να χρησιμοποιηθεί στο έπακρο χωρίς να χαθεί οποιοδήποτε κονδύλι χορηγίας ή δανεισμού. Για να πετύχει η όλη προσπάθεια χρειάζονται (α) ριζικές τομές στον τρόπο λειτουργίας του Κράτους που θα αυξήσουν την αποτελεσματικότητά του, (β) στενή παρακολούθηση της υλοποίησης των διαφόρων έργων και (γ) πολιτική συναίνεση.

B. ΚΥΡΙΑ ΣΗΜΕΙΑ

Μέσα από την Πρόταση αναδεικνύονται σημαντικές αλλαγές και παρεμβάσεις που απαιτούνται να γίνουν αν θέλουμε πραγματικά να δημιουργήσουμε ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό κράτος δικαίου, το οποίο να παρέχει πρώτα από όλα ποιοτικές υπηρεσίες στους ίδιους τους πολίτες του και κατ' επέκταση να κερδίζει την εμπιστοσύνη και όσων ξένων επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν, επιλέγοντας ως βάση την χώρα μας.

- Η ανάγκη ενίσχυσης του θεσμικού, κανονιστικού και εποπτικού πλαισίου της χώρας, με στοχευμένες παρεμβάσεις στα θέματα καταπολέμησης της διαφθοράς και του εκσυγχρονισμού των νομοθεσιών (better quality laws & regulations) επιδιώκοντας καλύτερη γενική οργάνωση και διοίκηση, αναδεικνύεται μέσα από την Πρόταση ως κομβικής σημασίας παρέμβαση.
- Ο Δημόσιος Τομέας και η Τοπική Αυτοδιοίκηση έχουν ανάγκη σημαντικών μεταρρυθμίσεων όπως για παράδειγμα μεταρρυθμίσεις στην δικαιοσύνη, παιδεία, δημόσια υπηρεσία κλπ. Η εξάλειψη της γραφειοκρατίας, ο εκσυγχρονισμός και επιτάχυνση στην απονομή της δικαιοσύνης, η δημιουργία ενός αποτελεσματικότερου και φιλικού προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις κράτους με ποιοτικές υποδομές και υπηρεσίες καθώς και η επιτάχυνση στη διαδικτυακή κάλυψη όλης της Κύπρου δεν μπορούν να καθυστερήσουν άλλο. Μόνο έτσι θα πετύχουμε τον στόχο για προσέλκυση ξένων επιχειρήσεων με πραγματική παρουσία.
- Ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί επίσης στην εισαγωγή καλών πρακτικών στο σύστημα προσλήψεων/αξιολογήσεων/προαγωγών στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Σοβαρή προσπάθεια πρέπει να καταβληθεί και στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και εκσυγχρονισμού της διακυβέρνησης και του τρόπου διορισμού όλων των Ανεξάρτητων Θεσμών και Υπηρεσιών και των μελών των ΔΣ των Ημικρατικών Οργανισμών, στο πρότυπο που έχει αναπτύξει ο ΟΟΣΑ.
- Τα μέτρα στήριξης της οικονομίας θα πρέπει να αποσυρθούν σταδιακά και μόνο όταν είναι ξεκάθαρο ότι ξεπεράστηκε η κρίση, ενώ θα πρέπει σταδιακά να γίνουν πιο στοχευμένα τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τα νοικοκυριά.
- Πρέπει ταυτόχρονα να διαμορφωθεί το σωστό θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση των νεοφυών επιχειρήσεων (start-ups) με τη δημιουργία εκκολαπτηρίων και seed funding schemes, προώθηση της πράσινης οικονομίας και ειδικότερα του κυκλικού μοντέλου ανάπτυξης με την ενθάρρυνση χρήσης των ΑΠΕ και την επαναχρησιμοποίηση των ανακυκλώσιμων υλικών. Σοβαρή υστέρηση παρατηρείται και στην εφαρμογή στην πράξη της συνεργασίας ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τις επιχειρήσεις και το δημόσιο τομέα.

- Η σταθερότητα του Τραπεζικού συστήματος είναι εξ' ίσου σοβαρό ζήτημα και πρέπει να τυγχάνει συνεχούς παρακολούθησης. Το πρόβλημα των ΜΕΔ εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό κίνδυνο για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τα δημόσια οικονομικά και δεν πρέπει να γίνεται θέμα πολιτικής εκμετάλλευσης. Πρέπει να γίνουν ειδικές ρυθμίσεις για αντιμετώπιση των ΜΕΔ των πραγματικά ευάλωτων ομάδων με δίκαιη τιμολόγηση ώστε να βοηθηθούν και οι τράπεζες αλλά περιορίζοντας το βάρος στους φορολογούμενους.

Ταυτόχρονα με τα πιο πάνω πρέπει να αναβαθμιστεί το Μητρώο Προβληματικών Δανείων ώστε να περιλαμβάνει, πέραν των καθυστερημένων δανείων και τις καθυστερημένες αλλά επιβεβαιωμένες υποχρεώσεις/πληρωμές προς το δημόσιο (π.χ. φορολογία, κοινωνικές ασφαλίσεις) ώστε να εντοπίζονται πιο εύκολα οι εκμεταλλευτές του συστήματος.

- Επιπλέον απαιτείται ο εκσυγχρονισμός του τραπεζικού τομέα για αντιμετώπιση των προκλήσεων και του εντεινόμενου ανταγωνισμού. Προς τούτο απαιτείται περισσότερη τεχνολογική αναβάθμιση, αναβάθμιση του συστήματος αξιολόγησης του προσωπικού σε συνδυασμό με τον τρόπο παραχώρησης των αυξήσεων καθώς και ενεργότερος εποπτικός ρόλος από την Κεντρική. Πρέπει επίσης να προωθηθεί ο εκσυγχρονισμός και η ενοποίηση της εποπτείας του ασφαλιστικού τομέα και των ταμείων προνοίας.
- Το κράτος έχει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της κοινωνικής σύγκλισης και συνοχής. Ο εκσυγχρονισμός και αναβάθμιση του επιπέδου της παιδείας (διδασκτέας ύλης και μεθόδων διδασκαλίας), έχοντας υπόψη από τη μια τις ανάγκες της οικονομίας (τεχνική εκπαίδευση, επιμόρφωση, πληροφορική κλπ.) και κοινωνίας από την άλλη (ιδίως την ανάγκη για ολοήμερα σχολεία), βοηθούν τόσο στη δημιουργία των απαραίτητων δεξιοτήτων, όσο και στην καλύτερη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Τέλος, το κράτος επιβάλλεται να παρεμβαίνει στην οικονομία μέσω στοχευμένων μέτρων, που να καλύπτουν τα θέματα της φτώχειας, της κοινωνικής στέγασης και της πρόσβασης ευάλωτων ομάδων στην παιδεία και στην υγεία.

Η ΠΡΟΤΑΣΗ 66 ΣΗΜΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΕΒΕ ΓΙΑ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗΝ «ΜΕΤΑ ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΕΠΟΧΗ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Πρόταση αυτή αποσκοπεί στη ανάλυση των βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων επιπτώσεων της πανδημίας στην Κυπριακή οικονομία καθώς και στην παράθεση προτάσεων για επιτυχή προσαρμογή στην μετά την πανδημία εποχή, που χαρακτηρίζεται από πολλές προκλήσεις αλλά παράλληλα προσφέρει και αρκετές ευκαιρίες.

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η πανδημία έχει επισωρεύσει σειρά βραχυπρόθεσμων και μεσοπρόθεσμων επιπτώσεων στην Κυπριακή οικονομία, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες της χώρας. Για την αντιμετώπιση αυτών των επιπτώσεων και προκειμένου να επιτευχθεί η ομαλή προσαρμογή της οικονομίας στο επόμενο διάστημα μέσα από ένα σωστά σχεδιασμένο και συντεταγμένο τρόπο, το ΚΕΒΕ, σε συνεργασία με ομάδα εγνωσμένου κύρους οικονομολόγων, καταθέτει σειρά ολοκληρωμένων προτάσεων, οι οποίες αγγίζουν όλες τις πτυχές και παραμέτρους της οικονομίας αλλά και του τρόπου λειτουργίας του Κράτους. Οπωσδήποτε πρωτεύοντα ρόλο στην όλη προσπάθεια αναμένεται να διαδραματίσουν το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο αλλά και οι εθνικές δαπάνες μέσω των ετήσιων προϋπολογισμών της επόμενης εξαετίας.

1. Βραχυπρόθεσμες και Μεσοπρόθεσμες Επιπτώσεις της Πανδημίας

Η βαθιά οικονομική ύφεση που προκάλεσε η πανδημία σε παγκόσμιο επίπεδο επηρέασε την κατανάλωση, τις επενδύσεις και την παραγωγή, και είναι εντονότερη σε σύγκριση με την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση του 2008.

Η έγκαιρη, αποφασιστική και συντονισμένη παρέμβαση των Κυβερνήσεων και των Κεντρικών Τραπεζών και η υιοθέτηση μιας ισχυρής επεκτατικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής περιόρισε σημαντικά τις επιπτώσεις στην παραγωγή, στην απασχόληση και στα εισοδήματα και απέτρεψε ένα εκτεταμένο κλείσιμο επιχειρήσεων και μαζική φτώχεια.

Οι Αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας σε συντονισμό με την Κεντρική Τράπεζα ακολούθησαν πολιτικές, επεκτατικής επενδυτικής και δημοσιονομικής πολιτικής περιορίζοντας σημαντικά τις αρνητικές επιπτώσεις από ένα εκτεταμένο κλείσιμο επιχειρήσεων και σημαντική αύξηση της ανεργίας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποβοήθησε τις εθνικές προσπάθειες στήριξης των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών, αναστέλλοντας για κάποιο χρονικό διάστημα τις διατάξεις του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης που αφορούν στους κανόνες

δημοσιονομικής πολιτικής καθώς και του πλαισίου κρατικών ενισχύσεων. Επίσης η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα υιοθέτησε έκτακτο πρόγραμμα αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω πανδημίας (Pandemic Emergency Purchase Programme – PEPP), ύψους 1.350 δις. Ευρώ και προσωρινές χαλαρώσεις και ελαστικότητα σε ότι αφορά τους δείκτες κεφαλαιακής επάρκειας των τραπεζών.

Στην Κύπρο το ΑΕΠ μειώθηκε κατά περίπου -5.1% το 2020 σε σύγκριση με -6.5% στην ΕΕ ενώ η ανεργία περιορίστηκε στο πολύ χαμηλό ποσοστό του 7.5%. Ως αποτέλεσμα των διαφόρων μέτρων στήριξης το δημοσιονομικό ισοζύγιο μετατράπηκε από πλεονασματικό σε ελλειμματικό και το δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατακόρυφα κατά 20 περίπου ποσοστιαίες μονάδες προσεγγίζοντας το 120% του ΑΕΠ.

Ιστορικής σημασίας θετική εξέλιξη αποτελεί η απόφαση της ΕΕ να προχωρήσει στη δημιουργία Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, που μαζί με το Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο καλύπτουν την περίοδο 2021-26 και προνοούν συνολικές δαπάνες ύψους σχεδόν €2 τρις ή περίπου 15% του ΑΕΠ, πολύ υψηλότερες σε σύγκριση με το παρελθόν. Βασικές προτεραιότητες των δαπανών αυτών αποτελούν η κοινωνική σύγκλιση, η πράσινη ανάπτυξη και η ψηφιακή οικονομία. Ως επακόλουθο, η ΕΕ θα είναι σε θέση να προσφέρει ουσιαστική στήριξη στην αντιμετώπιση των δυσμενών επιπτώσεων της πανδημίας και στην προσαρμογή των χωρών μελών της στην μετά την πανδημία απαιτητική εποχή, με ιδιαίτερη έμφαση στις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου, περιλαμβανομένης και της Κύπρου.

Για την Κύπρο υπολογίζεται ότι θα παραχωρηθούν κονδύλια ύψους €2.5 δις, ή πέραν του 10% του ΑΕΠ, σε χορηγίες και μακροχρόνια δάνεια με ευνοϊκούς όρους, τα οποία θα απορροφηθούν σταδιακά την περίοδο 2021-27. Η αξιοποίηση της ευκαιρίας αυτής είναι αποφασιστικής σημασίας για τη μελλοντική πορεία της Κυπριακής οικονομίας.

Οι τομείς των υπηρεσιών, και κυρίως ο τουρισμός, επηρεάστηκαν σε εντονότερο βαθμό. Η συρρίκνωση της παραγωγής ήταν ηπιότερη από αυτή που είχε προβλεφθεί στην αρχή της πανδημίας. Η πανδημία επηρέασε ιδιαίτερα τα ευάλωτα κοινωνικά στρώματα και τους νέους. Σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα και παρά την έντονη στήριξη που δόθηκε, η πανδημία αναμένεται να επιφέρει σειρά επιπτώσεων σε τομείς όπως ο τουρισμός, η εστίαση, το λιανικό εμπόριο με ενδεχόμενο αρκετές χρεοκοπίες επιχειρήσεων που δεν θα μπορέσουν να αντέξουν τα παρατεταμένα κλεισίματα των εργασιών τους.

Επιπλέον η κρίση του κορωνοϊού εμφανίστηκε σε μία κρίσιμη συγκυρία για τις κυπριακές τράπεζες, οι οποίες, παρά τη σταδιακή βελτίωση των τελευταίων χρόνων, εξακολουθούν να παρουσιάζουν αδυναμίες, κυρίως σε ότι αφορά στην ποιότητα του χαρτοφυλακίου, και παράλληλα αντιμετωπίζουν μεγάλες προκλήσεις λόγω των αλλαγών που επιφέρει η τεχνολογία στο διεθνές τραπεζικό τοπίο.

Προβλήματα ενδεχομένως να παρουσιαστούν σε σχέση και με τα ΜΕΔ, αφού με τη λήξη της περιόδου αναστολής δόσεων αρκετά δάνεια είναι πιθανόν να μην μπορούν να εξυπηρετούνται. Για το λόγο αυτό το πρόβλημα των ΜΕΔ πρέπει να παραμείνει στο επίκεντρο της προσοχής των τραπεζών και των αρμοδίων αρχών.

Δυσμενείς επιπτώσεις αναμένονται και στις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού ιδιαίτερα όσων κατέστησαν άνεργοι λόγω της πανδημίας ή και όσων οι γνώσεις και δεξιότητες υπολείπονται των νέων αναγκών για απασχόληση που έχει δημιουργήσει η πανδημία με την ανάγκη αυξημένης χρήσης των ψηφιακών τεχνολογιών. Ανάλογα προβλήματα θα δημιουργηθούν και στον τομέα της εκπαίδευσης όπου χάθηκε σημαντικός διδακτικός χρόνος επηρεάζοντας σε μεγαλύτερο βαθμό τα χαμηλά εισοδηματικά στρώματα. Τέλος επιπτώσεις αναμένονται να προκύψουν και λόγω της καθυστέρησης ή/και ακύρωσης παραγωγικών επενδύσεων.

Είναι επίσης σημαντικό να επισημανθεί ότι η πανδημία έφερε στην επιφάνεια διαρθρωτικής φύσης προβλήματα που προϋπήρχαν στην οικονομία. Στην περίπτωση της Κύπρου, παρά το σχετικά ικανοποιητικό βιοτικό επίπεδο, η οικονομία παρουσιάζει χρόνιες διαρθρωτικές αδυναμίες σε ότι αφορά το ύψος του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, τα ψηλά επίπεδα προβληματικών δανείων, το χαμηλό επίπεδο δημόσιων και ιδιωτικών παραγωγικών επενδύσεων, τη χαμηλή παραγωγικότητα και την υστέρηση στους νευραλγικούς για την μελλοντική της πορεία τομείς της πράσινης οικονομίας και της τεχνολογίας.

Άλλες ουσιαστικής σημασίας διαχρονικές δομικές αδυναμίες περιλαμβάνουν τον αναχρονιστικό τρόπο λειτουργίας του δημόσιου τομέα και των δημόσιων επιχειρήσεων, τη χαμηλή παραγωγικότητα της δημόσιας υπηρεσίας, τον κατακερματισμό της τοπικής αυτοδιοίκησης, το αναχρονιστικό σύστημα και τις καθυστερήσεις στην απονομή δικαιοσύνης.

Επίσης ο ιδιωτικός τομέας παρουσιάζει αδυναμίες (όπως αποτυπώνονται, μεταξύ άλλων, στις διάφορες εκθέσεις «Doing Business») σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης, λόγω του μικρού μεγέθους και του οικογενειακού χαρακτήρα των επιχειρήσεων, αδυναμίες σε θέματα στρατηγικού σχεδιασμού, διά βίου εκπαίδευσης του προσωπικού και επενδυτικής δραστηριότητας ειδικά σε έρευνα και ανάπτυξη και αξιοποίηση της σύγχρονης τεχνολογίας.

2. Διδάγματα από την κρίση

Η αντιμετώπιση της κοινωνικό-οικονομικής κρίσης που επέφερε η πανδημία επιβεβαίωσε ότι σε μια οικονομία πρέπει να υπάρχει εξισορρόπηση, αφενός των ατομικών και των ειδικών συμφερόντων κοινωνικών ομάδων και αφετέρου των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου. Επίσης έφερε στην επιφάνεια σημαντικές στρεβλώσεις στη λειτουργία της οικονομίας που δημιουργούν οι αδιαφανείς διασυνδέσεις οργανωμένων συνόλων με κέντρα εξουσίας και λήψης αποφάσεων.

Η κρίση, παρά τις δυσμενείς επιπτώσεις, δημιούργησε συνθήκες για βελτίωση νοοτροπιών και πρακτικών και ευκαιρίες για νέο ξεκίνημα. Η δυναμική αυτή δεν πρέπει να αφεθεί να χαθεί με επιστροφή σε παλιές κακές πρακτικές.

Στα πλαίσια μιας τέτοιας προσέγγισης αναφέρονται ενδεικτικά οι πιο κάτω τρεις κατευθύνσεις:

(α) Επιστημονική προσέγγιση και επαγγελματισμός:

Κατά την διάρκεια της κρίσης, η Κυβέρνηση ορθά λάμβανε σοβαρά υπόψη τις τεχνοκρατικές απόψεις επιδημιολόγων πριν λάβει τις πολιτικές αποφάσεις, με θετικά πιστεύουμε αποτελέσματα. Θα ήταν ιδιαίτερα θετικό να ισχύσει το ίδιο και στα βασικά θέματα της οικονομίας. Στο παρελθόν τεχνοκρατικές εισηγήσεις για μεταρρυθμίσεις σε καίριας σημασίας τομείς, όπως της δημόσιας υπηρεσίας, τοπικής αυτοδιοίκησης, δικαιοσύνης και παιδείας αλλά και για άλλα θέματα δεν προωθήθηκαν, λόγω αντίδρασης οργανωμένων συμφερόντων και λαϊκίστικων προσεγγίσεων.

(β) Τεχνολογία στο δημόσιο τομέα:

Η κρίση ανάγκασε το δημόσιο να υιοθετήσει σε ορισμένους τομείς νέους τρόπους λειτουργίας, περιλαμβανομένων ηλεκτρονικής διεκπεραίωσης αιτήσεων και τηλεργασίας. Δεν σημειώθηκε, όμως, παρόμοια πρόοδος σε ότι αφορά την ηλεκτρονική δικαιοσύνη, το κτηματολόγιο και την πολεοδομία, το τμήμα εφόρου εταιρειών, τα τμήματα φορολογίας, την παιδεία και άλλους τομείς που πρέπει να επιταχυνθεί η χρήση της τεχνολογίας.

(γ) Τεχνολογία στον ιδιωτικό τομέα:

Η κρίση οδήγησε και τον ιδιωτικό τομέα σε αξιοσημείωτες τεχνολογικές αναβαθμίσεις – διάθεση αγαθών και προσφορά υπηρεσιών μέσω διαδικτύου, χρήση πλαστικού χρήματος και διαδικτυακών πληρωμών, τηλεργασία κλπ. Αυτές οι βελτιωμένες πρακτικές πρέπει να διατηρηθούν και μετά την επιστροφή στην κανονικότητα.

3. Μετάβαση στη νέα Κανονικότητα

Λόγω της αβεβαιότητας σε ότι αφορά την πορεία ανάκαμψης της οικονομίας ως επίσης και των μακροχρόνιων δυσμενών επιπτώσεων της πανδημίας αλλά και της αναγκαιότητας προώθησης ριζοσπαστικών αλλαγών στο αναπτυξιακό της μοντέλο, τα επόμενα χρόνια κρίνονται ως καίριας σημασίας για την πορεία της Κυπριακής οικονομίας.

Κλειδί στην αναπτυξιακή πορεία θα αποτελέσει η αποτελεσματική αξιοποίηση των ευκαιριών που δημιουργεί η επιτυχής προώθηση του πλαισίου «ΕΕ – Νέα Γενιά» μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Για την αξιοποίηση της πρωτοβουλίας αυτής θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι κατευθυντήριες οδηγίες της ΕΕ για προώθηση ριζικών μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων με επικέντρωση στον τομέα της υγείας, τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό, την απεξάρτηση από παραδοσιακές μορφές ενέργειας, την εξοικονόμηση ενέργειας, την πράσινη ανάπτυξη και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής.

Η μετάβαση στην κανονικότητα πρέπει να στηριχθεί στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Συνέχιση της στοχευμένης στήριξης σε όσες επιχειρήσεις συνεχίζουν να επηρεάζονται από την πανδημία.
- Σταδιακή απόσυρση των επεκτατικών μέτρων που εφαρμόστηκαν λόγω της πανδημίας
- Αποκατάσταση του ονόματος της Κύπρου στις διεθνείς αγορές.
- Επιμονή στην ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων
- Πλήρης εκσυγχρονισμός του Φορολογικού συστήματος με στόχο να καταστεί πιο απλό και να οδηγεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και ελκυστικότητας της Κύπρου ως επιχειρηματικού και επενδυτικού προορισμού.
- Ενίσχυση των φορολογικών εσόδων μέσα από την αποτελεσματική καταπολέμηση της φοροδιαφυγής με παράλληλη διατήρηση χαμηλών φορολογικών συντελεστών που ενθαρρύνουν τις επενδύσεις.
- Μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο αναπτυξιακό μοντέλο με έμφαση στην πράσινη και ψηφιακή οικονομία, στην καινοτομία και την προσέλκυση ξένων παραγωγικών επενδύσεων με ψηλή προστιθέμενη αξία.
- Τομεακά ισορροπημένη ανάπτυξη που να περιλαμβάνει διάφορους τομείς ώστε να μειώνεται ο κίνδυνος υπέρ-εξάρτησης της οικονομίας από κάποιους τομείς, όταν υποστούν σημαντικό πλήγμα.
- Συγκράτηση των καταναλωτικών, καλύτερη στόχευση των κοινωνικών και ενίσχυση των επενδυτικών δαπανών του κράτους.
- Διαμόρφωση ολοκληρωμένης στρατηγικής μείωσης του δημόσιου χρέους που να προωθηθεί σταδιακά (ορίζοντα 3-5 χρόνων), όταν σταθεροποιηθεί η πορεία ανάκαμψης της οικονομίας.
- Επιμήκυνση της περιόδου αποπληρωμής του Δημοσίου χρέους με χαμηλά επιτόκια ώστε να είναι μακροχρόνια πιο βιώσιμο.
- Ενεργή συμμετοχή του Κράτους για στήριξη όσων έχουν πραγματική ανάγκη κρατικής αρωγής.
- Επανεκπαίδευση και ενίσχυση των δεδομένων του εργατικού δυναμικού στις νέες πραγματικότητες και ανάγκες της πραγματικής οικονομίας.
- Ενίσχυση της ιατροφαρμακευτικής υποδομής για αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση τυχόν μελλοντικών υγειονομικών κρίσεων.
- Ενίσχυση της παιδείας για ταχεία κάλυψη των κενών που δημιούργησε η πανδημία.

- Καταπολέμηση της αδιαφάνειας και της διαπλοκής στοιχεία που δημιουργούν στρεβλώσεις στην ομαλή και ισότιμη λειτουργία της αγοράς.
- Ενδυνάμωση των κρίσιμων υποδομών (ενέργειας, τηλεπικοινωνίες, ηλεκτρονική διακυβέρνηση)
- Ανάκτηση της εμπιστοσύνης των πολιτών και των παραγωγικών δυνάμεων προς τους κρατικούς μηχανισμούς.

Γενικότερα, ο ρόλος της Κυβέρνησης τα επόμενα χρόνια επιβάλλεται να είναι αναβαθμισμένος σε ότι αφορά στις επενδύσεις για ενδυνάμωση των υποδομών, στην προώθηση των μεταρρυθμίσεων, στην αποτελεσματική λειτουργία της αγοράς ελαχιστοποιώντας τις στρεβλώσεις, στην στοχευμένη αναβάθμιση της κοινωνικής πρόνοιας, καθώς και στη διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού μοντέλου. Για να πετύχει σε αυτό το ρόλο προϋπόθεση είναι να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα των κρατικών μηχανισμών και να οικοδομήσει μια στερεή σχέση εμπιστοσύνης με την επιχειρηματική τάξη και τους πολίτες.

4. Εισηγήσεις Πολιτικής

Προκειμένου να επιτευχθούν τα πιο πάνω το ΚΕΒΕ καταθέτει σειρά εισηγήσεων σε 5 άξονες, με στόχο τη σταδιακή μεταμόρφωση της οικονομίας στα επόμενα 10-15 χρόνια ώστε να καταστεί μια ανταγωνιστική, ανθεκτική, σύγχρονη, πράσινη και ψηφιακή οικονομία χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς. Η νέα αυτή οικονομία πρέπει να χαρακτηρίζεται από ανθεκτικότητα σε εξωγενείς κλυδωνισμούς, να διαθέτει εξωστρέφεια και ευελιξία και να κινείται στις γραμμές του Νέου μοντέλου ανάπτυξης που διαμορφώνεται από το Συμβούλιο Οικονομίας και Ανταγωνιστικότητας.

(α) Νέα Οικονομία – Μακροπρόθεσμη Ανάπτυξη

- Υιοθέτηση του Νέου μοντέλου από όλους ανεξαιρέτα τους φορείς Κυβέρνηση, Βουλή και Κοινωνικούς Εταίρους στη λογική ενός δεσμευτικού Κοινωνικού Συμβολαίου
- Το Κοινωνικό αυτό Συμβόλαιο θα πρέπει να ξεφεύγει και να υπερτερεί των εκλογικών κύκλων και να υλοποιείται ως ένας Εθνικός Σχεδιασμός για τα επόμενα 10-15 χρόνια με ενδιάμεσους στόχους για το 2025 και το 2030.
- Δημιουργία ενός ευέλικτου, ανεξάρτητου και αποτελεσματικού μηχανισμού με σκοπό τη συστηματική παρακολούθηση του βαθμού υλοποίησης του Κοινωνικού Συμβολαίου.
- Καθορισμός κατάλληλων δεικτών για κάθε ενότητα και υποχρέωση ετοιμασίας ανεξάρτητης έκθεσης προόδου σε προκαθορισμένα τακτά χρονικά διαστήματα προς το Υπουργικό Συμβούλιο, τη Βουλή και τους Κοινωνικούς Εταίρους, ώστε να αξιολογείται η πρόοδος που επιτυγχάνεται.

(β) Επιχειρηματικότητα – Αναπτυξιακά Κίνητρα

Στόχος η Κύπρος να καταστεί ένα σύγχρονο και αξιόπιστο επιχειρηματικό κέντρο που να προσελκύει επενδύσεις και εταιρείες εγνωσμένης αξίας.

Για να επιτευχθεί τούτο, θα πρέπει να:

- Ενισχυθεί το θεσμικό, κανονιστικό και εποπτικό πλαίσιο της χώρας
- Παταχθεί η γραφειοκρατία και η διαφθορά
- Εκσυγχρονιστεί και επιταχυνθεί το σύστημα απονομής δικαιοσύνης
- Επιδιώκεται η προσέλκυση επιχειρήσεων με πραγματική παρουσία
- Δοθεί πολύ περισσότερη έμφαση στη δημιουργία ενός αποτελεσματικότερου κράτους με ποιοτικές υποδομές και υπηρεσίες.
- Διατηρηθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του φορολογικού μας συστήματος διαφοροποιώντας ωστόσο φορολογικές πρόνοιες που δεν συνάδουν με το υπό διαμόρφωση πλαίσιο διεθνούς φορολογικής συνεργασίας.
- Παρασχεθούν φορολογικά κίνητρα για την προσέλκυση της νέας κατηγορίας εργαζομένων, των λεγόμενων «**ψηφιακών νομάδων**». Πρόκειται για αυτοτελώς κατά κανόνα εργαζομένους, με ανεπτυγμένες ψηφιακές ικανότητες, οι οποίοι εργάζονται εξ αποστάσεως.
- Το ύψος των κινήτρων θα πρέπει να είναι ανάλογο με το όφελος που αποκομίζει η οικονομία από τη συγκεκριμένη δραστηριότητα.
- Επεκταθεί και να επιταχυνθεί η διαδικτυακή κάλυψη όλης της Κύπρου με την Κυβέρνηση να επιδοτεί τις αναγκαίες υποδομές για επέκταση των οπτικών ινών εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων. Οι επενδύσεις αυτές συμβάλουν στην ανάπτυξη της υπαίθρου, του τουρισμού και άλλων επιχειρήσεων και ενθαρρύνουν νέες μορφές εργασίας (πχ τηλεργασία) κλπ.
- Προσφερθούν επιλεκτικά επενδυτικά και φορολογικά κίνητρα για συγχωνεύσεις /συνεργασίες επιχειρήσεων με στόχο τη δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων με σύγχρονο πλαίσιο διακυβέρνησης. Έχει αποδειχθεί ότι το μικρό μέγεθος και ο έντονος οικογενειακός χαρακτήρας των επιχειρήσεων, αποτρέπουν την υιοθέτηση σύγχρονων μορφών διακυβέρνησης, αποδεικνύονται ανασταλτικοί παράγοντες για εξαγωγικό προσανατολισμό και ανθεκτικότητα στον ανταγωνισμό ενώ περιορίζουν την ανάπτυξη «οικονομιών κλίμακος» για άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο.
- Δοθούν φορολογικά κίνητρα ώστε οι επιχειρήσεις να κτίσουν ίδια κεφάλαια με κατακράτηση κερδών, μειώνοντας έτσι την εξάρτηση σε υπερδανεισμό.
- Διαμορφωθεί το σωστό θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη και ενδυνάμωση των νεοφυών επιχειρήσεων (start-ups), με την δημιουργία εκκολαπτηρίων και seed funding schemes.
- Προώθηση της πράσινης οικονομίας και ειδικότερα του κυκλικού μοντέλου ανάπτυξης με την ενθάρρυνση χρήσης των ΑΠΕ και την επαναχρησιμοποίηση των ανακυκλώσιμων υλικών.

- Προωθηθεί νομοθετικά η υποχρέωση ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης των προϊόντων.
- Προωθηθεί η Πράσινη φορολογία με δημοσιονομικά ουδέτερο τρόπο.
- Ενθαρρυνθεί μέσα από συγκεκριμένα κίνητρα η συνεργασία των ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με τις επιχειρήσεις και να επιδιωχθεί η πιο ουσιαστική αξιοποίηση πανεπιστημιακών στις επιχειρήσεις και το δημόσιο τομέα.
- Δημιουργηθούν προγράμματα ακαδημαϊκού και πρακτικού / επιχειρηματικού περιεχομένου που να περιλαμβάνουν ως μέρος του προγράμματος και πρακτική εργοδότηση/εξάσκηση σε επιχειρήσεις που διαθέτουν κατάλληλη εκπαιδευτική υποδομή.
- Διαμορφωθεί πλαίσιο κινήτρων (και αντικινήτρων) που να ωθούν τον ιδιωτικό τομέα στο πράσινο/βιώσιμο μοντέλο, τη χρήση τεχνολογίας και τις βιοκαλλιέργειες, κατευθύνσεις που προωθεί και η ΕΕ.

(γ) Χρηματοπιστωτικός Τομέας

Το πρόβλημα των ΜΕΔ εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό κίνδυνο για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα και τα δημόσια οικονομικά. Απαιτείται ο εκσυγχρονισμός του τραπεζικού τομέα για αντιμετώπιση των προκλήσεων αλλά και του εντεινόμενου ανταγωνισμού από τα μη τραπεζικά ιδρύματα.

Για το σκοπό αυτό προτείνεται όπως:

- Προχωρήσει όσο πιο γρήγορα γίνεται η εξυγίανση των ισολογισμών των τραπεζών.
- Μειωθεί σημαντικά το λειτουργικό κόστος των τραπεζών.
- Εξεταστεί η σκοπιμότητα συγχωνεύσεων ώστε τα τραπεζικά ιδρύματα να καταστούν ανθεκτικότερα και αποδοτικότερα.
- Γίνουν ειδικές ρυθμίσεις για αντιμετώπιση των ΜΕΔ των πραγματικά ευάλωτων ομάδων με δίκαιη τιμολόγηση ώστε να βοηθηθούν και οι τράπεζες περιορίζοντας το βάρος στους φορολογούμενους.
- Υιοθετηθούν σχέδια που να προνοούν κατανομή των βαρών σε όλους τους εμπλεκόμενους, τράπεζες και δανειολήπτες ανάλογα με τη δυνατότητα αποπληρωμής.
- Ενισχυθεί το πολιτικό και νομοθετικό πλαίσιο σε ότι αφορά τη χρηματοοικονομική επιμόρφωση και γενικότερα τη δημιουργία νοοτροπίας και κουλτούρας ότι σε ένα ευνομούμενο κράτος η εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το κράτος και τις τράπεζες αποτελεί υποχρέωση αλλά και κοινωνική αναγκαιότητα.
- Αναβαθμιστεί το Μητρώο Προβληματικών Δανείων ώστε να περιλαμβάνει πέραν των καθυστερημένων δανείων και καθυστερημένες αλλά επιβεβαιωμένες υποχρεώσεις/πληρωμές προς το δημόσιο (π.χ. φορολογία, κοινωνικές ασφαλίσσεις). Με αυτό τον τρόπο θα υπάρχει ολοκληρωμένη εικόνα για τους συστηματικούς κακοπληρωτές και θα μπορούν να αποκλείονται από

την παροχή κυβερνητικών κινήτρων και ενισχύσεων ή ακόμη και από τη συμμετοχή σε διοικητικά συμβούλια του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

- Δημιουργηθεί ειδικό ταμείο χρηματοδότησης της οικονομίας, με συμμετοχή της Κυβέρνησης, των τραπεζών και των ασφαλιστικών εταιρειών, που να στοχεύει στην ενίσχυση των ίδιων κεφαλαίων των επιχειρήσεων σε τομείς προτεραιότητας π.χ. ανακύκλωση, ψηφιοποίηση, πράσινη ανάπτυξη, κλπ.
- Προωθηθεί ο εκσυγχρονισμός και η ενοποίηση της εποπτείας του ασφαλιστικού τομέα και των ταμείων προνοίας.

(δ) Δημόσιος Τομέας – Δημόσια Οικονομία

Το μεγάλο στοίχημα είναι όπως μέσα από σωστές αποφάσεις να επιτευχθεί η σταδιακή αποκλιμάκωση του δημοσιονομικού ελλείματος και του δημόσιου χρέους με παράλληλη ενδυνάμωση της οικονομικής δραστηριότητας. Για την επίτευξη του πιο πάνω επιβάλλεται η πλήρης αξιοποίηση των πόρων του ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και του Πολυετούς Δημοσιονομικού Πλαισίου της ΕΕ.

Το κράτος στα επόμενα χρόνια θα χρειαστεί πρόσθετα έσοδα για χρηματοδότηση του νέου αναπτυξιακού μοντέλου και περιορισμό του χρέους και ελλειμμάτων λόγω πανδημίας. Η πανδημία ανέδειξε τον αναβαθμισμένο (και παρεμβατικό) ρόλο του κράτους. Αυτό δεν σημαίνει μεγαλύτερο κράτος αλλά πιο αποτελεσματικό. Ο δημόσιος τομέας έχει ανάγκη σημαντικών μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τη μείωση της γραφειοκρατίας, την υιοθέτηση καλύτερης διακυβέρνησης (better quality regulation), καλύτερη γενική οργάνωση και διοίκηση.

Για την επίτευξη των πιο πάνω το ΚΕΒΕ προτείνει:

- Επιμήκυνση της περιόδου αποπληρωμής του δημόσιου χρέους αξιοποιώντας προς τούτο τα ιστορικά χαμηλά επιτόκια.
- Τακτική αξιολόγηση του δημόσιου χρέους λαμβάνοντας υπ' όψιν σημαντικές μεταβλητές όπως ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας, τα διεθνή επιτόκια, και οι έμμεσες δυνητικές υποχρεώσεις του Κράτους.
- Λήψη στοχευμένων μέτρων περιορισμού της παραοικονομίας και της φοροδιαφυγής με την επιβολή παραδειγματικά αποτρεπτικών ποινών.
- Αυξημένη χρήση των ηλεκτρονικών πληρωμών και τιμολογίων.
- Ολοκλήρωση των βασικών μεταρρυθμίσεων για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και της αποδοτικότητας της δημόσιας υπηρεσίας, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και του συστήματος απονομής δικαιοσύνης.
- Εκσυγχρονισμός των συστημάτων και των διαδικασιών στο Κτηματολόγιο, τον Έφορο Εταιρειών, των δημόσιων προσφορών και άλλων τμημάτων που εξυπηρετούν το κοινό.

- Ταχεία προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στον ευρύτερο Δημόσιο τομέα.
- Εισαγωγή καλών πρακτικών στο σύστημα προσλήψεων/ αξιολογήσεων/ προαγωγών που να εμπνέουν εμπιστοσύνη στους πολίτες ότι δεν επωφελούνται κομματικά στελέχη ή ημετέροι.
- Ενίσχυση της ανεξαρτησίας και εκσυγχρονισμός της διακυβέρνησης όλων των Ανεξάρτητων Θεσμών, Ημικρατικών Οργανισμών και Υπηρεσιών στο πρότυπο που έχει αναπτύξει ο ΟΟΣΑ.
- Διαχωρισμός μεταξύ των Εκτελεστικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στον Εκτελεστικό Διευθυντικό βραχίονα και των Εποπτικών αρμοδιοτήτων που ανατίθενται στα ΔΣ.
- Η επιλογή των ανωτάτων διευθυντικών στελεχών και των μελών των ΔΣ να γίνεται από ανεξάρτητη επιτροπή η οποία θα επιλέγεται από κατάλογο εμπειρογνομόνων εγνωσμένου κύρους και γνώσεων που να συμπεριλαμβάνει και εμπειρογνώμονες από διεθνείς οργανισμούς (π.χ. ΕΚΤ, ΔΝΤ, ΕΕ). Ο κατάλογος ονομάτων (3:1) θα δίνεται στον ΠΤΔ για την επιλογή των ατόμων που θα διοριστούν.
- Καλύτερη διαχείριση και αξιοποίηση των περιουσιακών στοιχείων του Κράτους, περιλαμβανομένης και της ακίνητης περιουσίας και αξιοποίηση των προσόδων για αναπτυξιακούς σκοπούς.

(ε) Κοινωνική Σύγκλιση και Συνοχή

Η παιδεία και η δια βίου μάθηση πρέπει να αποτελέσουν τη ραχοκοκαλιά της μελλοντικής ανάπτυξης, ευημερίας και κοινωνικής σύγκλισης. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι προτείνονται τα πιο κάτω:

- Εκσυγχρονισμός της ύλης και μεθόδων διδασκαλίας λαμβάνοντας υπόψη τις σημερινές ανάγκες της οικονομίας και κοινωνίας, που απαιτούν πολλαπλές δεξιότητες, ευελιξία, ψηφιακή γνώση και επικοινωνιακές ικανότητες, με βάση επιτυχημένα πρότυπα πχ Φινλανδίας.
- Εκσυγχρονισμός της αξιολόγησης των εκπαιδευτικών σε όλες τις βαθμίδες.
- Αναβάθμιση του επιπέδου της παιδείας λαμβάνοντας υπόψη τις αδυναμίες και τα κενά όπως αντανακλώνται σε διεθνείς και ευρωπαϊκούς δείκτες αξιολόγησης (πχ PISA). Σε αυτή τη κατεύθυνση θα συμβάλει και η σταδιακή εισαγωγή του ολοήμερου σχολείου και η ενίσχυση της τεχνικής εκπαίδευσης.
- Το νέο αναπτυξιακό μοντέλο αναμένεται να συμβάλλει στην κοινωνική ευημερία και σμίκρυνση των οικονομικών ανισοτήτων, με τη δημιουργία νέων και σχετικά καλά αμειβόμενων θέσεων εργασίας αυξάνοντας την έμφαση που δίδεται στις μικρομεσαίες και νεοφυείς επιχειρήσεις και την ανάπτυξη της υπαίθρου.
- Παράλληλα, το κράτος επιβάλλεται να παρέμβει μέσω στοχευμένων μέτρων, που να καλύπτουν το επίπεδο φτώχειας, την κοινωνική στέγαση, την πρόσβαση ευάλωτων ομάδων στην παιδεία και στην υγεία. Το φορολογικό σύστημα, η παροχή κινήτρων και γενικότερα ο σωστός σχεδιασμός

κοινωνικής πολιτικής, στα πλαίσια των οικονομικών δυνατοτήτων του κράτους, θα συμβάλει στη μείωση των ανισοτήτων και διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής.

Καταληκτικά το ΚΕΒΕ και η ομάδα των οικονομολόγων που συνεργάστηκαν για την ετοιμασία αυτή της Πρότασης, πιστεύουν ακράδαντα ότι η Κύπρος δεν δικαιούται ούτε και έχει την πολυτέλεια να χάσει και αυτή την ευκαιρία για να εκσυγχρονιστεί και να δημιουργήσει τις βάσεις και τις υποδομές για τη μετάβαση σε μια πιο ανθεκτική και ανταγωνιστική οικονομία. Το ΚΕΒΕ αναμένει από το σύνολο της πολιτικής ηγεσίας και τους κοινωνικούς εταίρους να αναγνωρίσουν άμεσα την αναγκαιότητα αυτών των μεταρρυθμίσεων και αλλαγών και να δεσμευτούν ότι θα εργαστούν συντονισμένα και συντεταγμένα στη διαμόρφωση και υλοποίηση του Νέου Κοινωνικού Συμβολαίου για την επόμενη 15ετία.

Το ΚΕΒΕ εκφράζει τις ιδιαίτερες ευχαριστίες του στους οικονομολόγους Μάριο Κληρίδη, Σωφρόνη Κληρίδη, Μιχάλη Σαρρή, Γιώργο Συρίχα και Ανδρέα Χαραλάμπους για την πολύτιμη βοήθεια και τις πολύ εμπειριστατωμένες εισηγήσεις και προτάσεις που κατέθεσαν καθώς και το χρόνο που διέθεσαν για την ετοιμασία αυτής της Πρότασης, η οποία θα κατατεθεί επίσημα στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, σε όλα τα Πολιτικά Κόμματα και άλλους φορείς της οικονομίας, για μελέτη και αξιοποίηση.